

MJ Läromedel  
Backvägen 9  
169 55 Solna  
08-53332557 073-5200402  
michael@mjaromedel.se  
www.mjaromedel.se

### Arbetsmaterial

På förlagets hemsida finns arbetsmaterial till  
våra böcker. Gå gärna in och botanisera.  
www.mjaromedel.se

### Kopieringsförbud!

Detta verk är skyddat av upphovsrättslagen. Kopiering utöver lärares rätt  
vid undervisningsbruk enligt BONUS-Presskopias avtal är förbjuden.

Litterära klassiker från Enuma elish till tidig modernism. Antologi för gymnasieskolan.  
Sammanställd och med ingresser av Michael Jay  
ISBN 978-91-979818-1-1

- © Anders Bodegård, Viveka Heyman, Nils Holmberg, Lasse Söderberg förmedlat genom ALIS
- © Arvid Mörne, Emil Zilliacus, Greta Thesleff förmedlat genom Finlands svenska författareförening
- © Svenska Bibelsällskapet för Jobs bok och Höga visan (Bibel 2000)
- © Modernista förlag för Ingegärd von Tell
- © Övriga översättare och upphovsrättsinnehavare
- © Michael Jay för ingresser och inledning

Rättigheter har sökts via upphovsrättsinnehavare, förlag och upphovsrättsorganisationer.  
Alla rimliga ansträngningar har gjorts för att hitta upphovsrättsinnehavare. Om någon  
känner sig förbisedd är vi tacksamma om ni meddelar förlaget.

Tryckt av DotGain i Vilnius, Litauen, 2015  
Formgivning Michael Jay  
Omslagets formgivning Åsa Wiksten  
Denna trycksak är miljöanpassad, både papper och tryckprocess.

*Framsidas citat: Goethe Faust, Basho Bläckfiskfällan, Lermontov Rusalkan, Dante Den gudomliga komedin, Imru al Qays Bli stilla, Enuma elish, Catullus Dikt 70, Sappo Gudars like, Stagnelius För-ruttelse hasta, Shakespeares Macbeth, Hafiz Om denna shiraziska turkinna, Baudelaire Håret, Völvans spådom i Eddan, Indra och ormen i Rigveda, Li Bai Hänförelse (till höger)*

# Innehåll

## Inledning

Till lärarna 9  
Till eleverna 14

## Forntidens litteratur

### Främre Orienten

MESOPOTAMIEN  
*ur Enuma elish* 17  
EGYPTEN  
*En kärleksdikt* 24

ISRAELS BARN – BIBELNS VÄRLD  
*ur Jobs bok • ur Höga visan* 25

### Det antika Grekland

Homeros *ur Iliaden • ur Odysseen* 36  
LYRIKEN FRÅN 600-TALET TILL 400-TALET F.KR.  
*Homerisk hymn om Dionysos* 62  
*Archilochos Driven av vågor och vind...* 64  
*Kallinos När skall du vakna mitt folk...* 64  
*Mimnermos Säg, vad är liv...* 65  
*Alkman Ljuvligt sjungande jungfrur...* 66  
*Sapfo Tre dikter* 66  
*Anakreon Skaffa vin och vatten...* 69  
*Simonides Två epigram* 69  
*Pindaros Pythia 12 • Olympia 11* 70

FABELN  
*Aisopos Sex fabler* 74

TRAGEDI  
*Euripides ur Backanterna* 76

KOMEDI  
*Aristofanes ur Molnen* 90

HELLENISTISK OCH ROMERSK TID  
*Theokritos ur Skördefesten • Kyklopen* 106  
*Epigramdiktare (Nossis • Anyte • Asklepiades • Meleagros • Ptolemaios • Okänd)* 110  
*Longos ur Daphnis och Chlöe* 113

### Det antika Rom

*Lucretius ur Om tingens natur* 120  
*Catullus Sex dikter* 126  
*Vergilius ur Aeneiden* 128  
*Horatius Tre oden* 138  
*Propertius Tre elegier* 141  
*Ovidius ur Metamorfoser* 144

*Sulpicia Två elegier* 153  
*Juvenalis Satir nr 1* 154  
*Apuleius ur Den gyllene åsnan* 158

### Det forna Indien

*ur Rig-Veda (dikt 1:32)* 164  
*ur Atharva-Veda (dikt 7:36)* 166  
*ur Bhagavad-Gitā i Mahābhārata* 167  
*ur Purāna (Manu och fisken)* 171  
*Ashvaghosha ur Buddhacarita* 173  
*ur Jataka (Tranan och krabban)* 177  
*Kālidāsa ur Kumārasambhava • Sakuntalā* 180

### Det forna Kina

*ur Shi jing (Två dikter)* 193  
*ur Chu ci (Gula flodens ande)* 194  
*Anonym folkpoesi... Vid himmelen...* 194  
*Tao Qian Berättelsen om Persikoblomkällan • Om att dricka vin, sång 13* 195  
*ur Sou Shen Ji (Berättelsen om Han P'eng och hans hustru)* 196

## Litteraturen 500-1500 e.Kr.

### Västeuropa

DEN GERMANSKA VÄRLDEN  
*ur Beowulf* 199  
*ur Ruinen – en fornengelsk klagosång* 202  
*Rundiktning (Stentofte-stenen • Eggja-stenen • Malt-stenen)* 203  
*ur Den poetiska Eddan (Völvans spådom • ur Den höges sång • Kvädet om Trym • ur Kvädet om Atle)* 204  
*Egil Skallagrímson Sonatorrek* 220  
*Isländsk saga (Täten om Audun Västford.)* 222

### DEN FEODALA VÄRLDEN

*Trubadurlyrik och minnesång*  
*Okänd författare Alba* 228  
*Guilhèm de Peitieu I vårens ljurva skönhetsbad* 229  
*Grevinnan de Dia Älskarinnans klagan* 229  
*Bernart de Ventadorn Glädjen att älska* 231  
*Peire Cardenal Så lysten finner jag...* 232  
*Walther von der Vogelweide Den tystlätne näktergalen* 233  
*Versberättelser om riddare och kärlek ur Rolandsången* 234

Marie de France *De bägge älskande* 237  
*ur Nibelungensången* 240

DEN RELIGIÖSA OCH LÄRDA VÄRLDEN

### *Mystik och Memento mori*

Hildegard av Bingen *Antifon till jungfru Maria* 244

Heinrich von Melk *Vackra fru...* 245

Mechthild från Magdeburg *ur Gudomens strömmande ljus* 246

### *Vagantlyrik*

*ur Carmina burana* *Statt upp* 250

Archipoeta *ur Bön efter återkomsten från Salerno* • *Vagantens bikt* 250

Dante Alighieri *Den gudomliga komedin* 254

PÅ VÄG MOT RENÄSSANSEN

Francesco Petrarca - *ur Il Canzoniere* 269

Giovanni Boccaccio: *ur Decamerone* 273

Geoffrey Chaucer *ur Canterbury sägner* 276

Christine de Pisan *Ballade* 278

François Villon *ur Det stora testamentet* • *Gravskrift* 279

SVERIGE

*ur Erikskrönikan* 283

*ur Engelbrektsvisan\** 284

*Ballader (Sven i Rosengård* • *Herr Olof och älvorna)* 285

Birgitta Birgersdotter *Tre uppenbarelser* 287

## Bysans

Symeon Teologen *En hymn* 290

Mikael Choniates *Min kärlek till Athen* 291

## Arabisk diktning

Imru' al-Qays *Bli stilla...* 292

al-Khansa *Nog ropte budbärar'n...* 297

al-Walid II ibn Yazīd *Skingra sinnets hemliga sorg med musik...* 297

Abū Nuwās *Hopa så många synder du kan...* • *Ge inte upp inför ödets annalkande slag* 298

Abū al-Alā al-Maarrī *Se, världen...* 299

Badi al-Zamān al-Hamadhāni *De båda kvinnorna* 299

Ibn Hazm *ur Duvans halsband* 301

*ur Tusen och en natt* 302

## Persisk diktning

Abu al-Qasim Ferdousi *ur Shah-name* 308

Omar Khayyām *Fyra dikter ur Robāiyāt* 311

Jalal al-din Rumi *Rörflöjtens sång* • *Religio-*

*nernas språk* • *En vacker dag* 312

Shaikh Sa'di *ur Golestān* 316

Shams od-din Mohammed Hāfez *Om denna shiraziska turkinna...* • *Fyll bågaren med vin...* • *Östanvinden* • *Diktens segel* 317

## Indien

Bhartrihari *Tre dikter* 320

*ur Kathāsaritsāgara (Likspökets tjugofem berättelser nr 2 och 25)* 321

*ur Hitopadesha (Den blå sjakalen)* 325

Vidyapati *Först rör han vid...* 326

## Kina

Xuan Jue *Sånger om den rätta vägen* 327

Li Bai *Hänförelse* • *De eviga skrivtecknen* 328

Du Fu *Tänkar nedskrivna en natt under resa* • *Höstflöjten* 329

Zhang Ji *Sången om den gamle lantmannen* 330

Han Shan *Två dikter* 330

Bai Yuji *Blomma, ingen blomma* 331

Liu Zongyuan *Flodsnö* 331

Su Shi *Jag drömmer om det förflutna vid Den röda klippan* 332

Li Qingzhao *Tre dikter* 333

Guan Daosheng *En du och en jag...* 334

## Japan

*ur Kojiki* 336

ETT KNIPPE POETER

Okända poeter ur diktantologin Manyōshū • Kakinomoto no Hitomaro • Yamanoue no Okura • Yamabe no Akahito • Ōtomo no Tabito • Henjō • Ono no Komachi • Ariwara no Narihira • Ki no Tsurayuki • Izumi Shikibu • Akazome Emon • Prinsessan Shikishi • Fujiwara no Shunzei • Saigyō • Fujiwara no Teika • Kejsar Go-Toba • Shunzeis dotter • Sōgi, Shōhaku och Sōchō 336

*Berättelsen om bambubuggaren* 343

## Amerika, Arktis och Afrika

Azteker *Två dikter* 350

Cora Örnén *över oss* 351

Navaho *Den mäktiga stämman* 352

Irokes *Vi väntar i mörkret* 352

Sioux *Crowfoot talar* 353

Eskimåer *Rening* 353

Fulbe *Nattlig sång* 353

# Litteraturen på 1500- och 1600-talet

## Renässansens litteratur i Västeuropa

BERÄTTELSER PÅ PROSA

François Rabelais *ur Den store Gargantuas förskräckliga leverne* 355

Margareta av Navarra *ur Heptameron* 359

Miguel de Cervantes *ur Don Quijote* 361

RENÄSSANSENS EPIK

Torquato Tasso *ur Det befriade Jerusalem* 368

John Milton *ur Det förlorade paradiset* 373

RENÄSSANSENS LYRIK

### *Italien*

Lorenzo de' Medici *Lämna den ö...* 380

Gaspara Stampa *Förvisa mig...* • *Här går jag...* 380

Torquato Tasso *Körsång ur Aminta* 381

### *Frankrike*

Clement Marot *Den gamla goda tiden* 383

Joachim Du Bellay *Du främling* - 383

Louise Labé *Jag lever, dör...* 384

Pierre de Ronsard *Jag ville sänka mig* • *Se, älskade, den ros, som fager* 385

Agrippa d'Aubigné *Till kärleks domstol* - 386

### *Spanien*

Sor Juana I. de la Cruz *Till en steglitsa* 386

### *England*

Edmund Spenser *Du friska vår...* 388

William Shakespeare *Fem sonetter* 388

### *Tyskland*

Martin Opitz *Över en kock* 390

Andreas Gryphius *Fäderneslandets tårar, anno 1636* 390

RENÄSSANSENS DRAMATIK

William Shakespeare *ur Macbeth* • *ur Henrik V* 391

1600-TALET S FRANSKA LITTERATUR

Jean de la Fontaine *Eken och vassen* 403

Molière *ur Tartuffe* 404

Jean Racine *ur Fedra* 411

## Renässansens litteratur i Norden

SVERIGE

Johannes Magnus *ur Historia de omnibus Gothorum Sveonumque regibus\** 418

Georg Stiernhielm *ur Hercules* 419

Lars Wivallius *Klagevisa över denna torra*

*och kalla vår* 1642 423

Skogekär Bergbo *En sonett ur Wenerid* 425

Lasse Lucidor *Ångslan, sorg* • *Sviktige världens oundviklige Öd'-dödlighets Sorg-Tröstande Liksång* 426

Sophia Elisabeth Brenner *Til det höga och förnåma fruen-timbret* 429

Okänd författare *Een sommarwisa\** 431

Johan Runius *Rimdans i fastlagen* 432

Carl Johan Lohman *Om livet* • *Obeständighet* 434

DANMARK-NORGE

Thomas Kingo *Keed af Verden, og kier ad himmelen* 435

Dorothe Engelbretsdatter *Afften Suck* 437

Petter Dass *ur Nordlands Trompet* 438

## Litteraturen utanför Europa

FRÄMRE ORIENTEN

Khushhal Khan Khatak *Vår i trädgården* 439

Bākī *Höst* 440

INDIEN

Tulsidas *Icke vakande, icke sovande...* 440

TIBET

Den sjätte Dalai Lama *Två dikter* 441

KINA

Wu Cheng'en *ur Färden till Västern* 441

JAPAN

Arakida Moritake • Matsunaga Teitoku •

Sakawada Masatoshi • Tokugawa Mitsukuni • Matsuo Bashō • Mukai Kyorai •

Nozawa Bonchō • Sugiyama Sanpū 449

# Litteraturen 1700-1830

## Upplysningstiden i Europa

ROMANER

Jonathan Swift *ur Gullivers resor* 453

LYRIK OCH DRAMATIK

Alexander Pope *ur An Essay on Criticism* 460

Gotthold E. Lessing *ur Nathan den vise* 461

## Upplysningstiden i Norden

SVERIGE – UPPLYSNING, ROKOKO OCH BELLMAN

Okänd författare *Kärlek orimlig* 471

Olof von Dalin *Ur Then Swänska Argus (Målning af en Fru, som härskar öfwer sin Man\*)* • *Fabel utan tillämpning* 471

**Hedvig Charlotta Nordenflycht** *Fruentimbers Plikt at Upjöfva deras Wett* • *Kärlekens faror* • *Öfver en hyacinth\** 478

**Gustaf Ph. Creutz** *Kärlekens nöje och kval* 482

**Carl Michael Bellman** *ur Fredmans epistlar (nr 1\* • 23\* • 30\* • 80)* 483

**Johan Henric Kellgren** *Den nya skapelsen\** • *Ljusets fiender* 489

**Anna Maria Lenngren** *Den mödosamma verlden\** • *Reflexion\** • *Grefvinnans besök\** 494

DANMARK-NORGE

**Ludvig Holberg** *ur Jeppe på berget* 499

**Hans Adolph Brorson** *Op! all den ting, som GUd har gjort* 503

**Ambrosius Stub:** *Menneskets Levnets-Lob* 504

### Förromantiken

ENGLAND

**Ann Radcliffe:** *ur Udolphos mysterier* 505

**Thomas Gray** *ur Elegi skriven på en lantkyrkogård* 508

**William Blake** *Kristi himmelfärdsdag* • *Mock on Mock on Voltaire Rousseau...* • *Kärlekens lund* • *Tigern* 509

**Robert Burns** *Och gott öl kom...* • *En röd röd ros* 511

FRANKRIKE

**Jean Jacques Rousseau** *ur Bekännelser* 512

**André de Chénier** *Den unga fången* • *Den sjunde Thermidor* 515

TYSKLAND

**Johann Wolfgang von Goethe** *Välkomst och avsked* • *Vildros* • *Andarnas sång över vattnen* • *Vandrarens nattsång – en likadan* • *Kinesisk-tyska dikter... Dikt 11* • *Vad betyder östanvind<sup>en</sup>?* • *Läsebok* • *ur Faust* 518

**Friedrich von Schiller** *Jordens delning* 531

SVERIGE

**Bengt Lidner** *Grefvinnan Spastaras död* 532

**Thomas Thorild** *ur Passionerna* 535

DANMARK-NORGE

**Johannes Ewald** *Rungsteds Lyksaligheder* 537

**Jens Baggesen:** *Da jeg var lille* 539

### Romantiken i Europa

TYSKLAND

**Friedrich Hölderlin** *Till parcerna* • *ur Som när på vilodagen...* 540

**Friedrich von Hardenberg** *ur Heinrich von*

*Ofterdingen* 541

**Clemens Brentano** *Schwalbenwitz* 547

**Karoline von Günderrode** *Ett apokalyptiskt fragment* 547

**Heinrich Heine** *En gång fanns en riddare...* • *På sångens sköna vingar* • *Och jungfrun sofver i kammarn* • *Liksom vetets strån...* 549

ENGLAND

**William Wordsworth** *Vi äro sju* • *Påskliljorna* 552

**Samuel Taylor Coleridge** *Kubla Khan* 553

**George Gordon Byron** *Genèvesjön* 554

**Percy Bysshe Shelley** *Ode till Västanvinden* • *Kärlekens filosofi* 557

**John Keats** *Ode till en näktergal* 559

**Jane Austen** *ur Stolthet och fördom* 560

ITALIEN

**Ugo Foscolo** *Till den älskade (1)* • *Till den älskade (2)* 563

**Giacomo Leopardi** *Till mitt hjärta* • *Lugnet efter stormen* 563

RYSSLAND

**Alexander Pusjkin** *Kaukasus* • *Besvärjelse* 565

**Michail Lermontov** *Önskan* • *Rusalkan* 566

FRANKRIKE

**Marceline Desbordes-Valmore** *Saadis rosor* 568

**Alphonse de Lamartine** *Saknaden* 568

**Victor Hugo** *ur Han* 570

### Romantiken i Norden

SVERIGE

**Johan Olof Wallin** *Hvar är den vän\** 572

**Esaias Tegnér** *Det eviga\** • *Skaldens morgonpsalm\** • *Mjältsjukan* • *ur Frithiofs saga* 573

**Erik Gustaf Geijer:** *Vikingen* 580

**Julia Nyberg** *Den stackars Anna* eller *Molltoner från Norrland* 584

**Per Daniel Amadeus Atterbom** *Den nye Blondel\** • *Rosen\** • *ur Lycksalighetens ö* 586

**Erik Johan Stagnelius** *Näktergalen och rosen* • *Vän! i förödelsens stund* • *Till förruttnelsen* • *Necken\** • *Endymion* • *Suckarnas myster* 593

**Carl Jonas Love Almqvist** *Skönhetens tårar* • *ur Songes\** 598

DANMARK

**Adam Oehlenschläger** *Harald i Offerlunden* • *ur Sanct Hansaften-spil* 600

**Nicolai Frederik Severin Grundtvig** *Wil-*

*lemoes* • *Forunderligt at sige* • *Oplysning* 603

**Bernhard Severin Ingemann** *Kong Valdemars Jagt* 606

NORGE

**Henrik Wergeland** *Ved Mjøsen* • *Til Stella (2)* 608

ISLAND

**Bjarni Thorarensen** *Drapa vid läkaren Oddur Hjaltalins bår* 610

FINLAND

*ur Kalevala* 611

### Tiden 1700-1830 utanför Europa

DET OTTOMANSKA RIKET

**Nedim** *En dikt* 616

JAPAN

**Oshu** *En dikt* 616

**Karai Senryû** *En dikt* 616

**Kaga no Chiyo** *Två dikter* 617

**Yosa Buson** *Två dikter* 617

**Kobayashi Issa** *Fyra dikter* 617

**Ryôkan** *Två dikter* 617

## Litteraturen 1830-1925

### Realism, naturalism och poesi i Europa

FRANKRIKE

**Gustave Flaubert** *ur Madame Bovary* 619

**Charles Baudelaire** *Till läsaren* • *Håret* • *Spleen* • *Vampyrens förvandlingar* 626

**Guy de Maupassant** *Kyrkogårdsdamen* 630

STORBRIANNIEN

**Charlotte Brontë** *ur Jane Eyre* 636

**Elizabeth Barrett Browning** *Jag tänker uppå dig...* 641

**Christina Rossetti** *När jag är död...* 641

RYSSLAND

**Lev Tolstoj** *ur Anna Karenina* 642

SCHWEIZ

**Conrad Ferdinand Meyer** *De dödas kör* 648

USA

**Edgar Allan Poe** *Korpen* • *Hjärtat som skvallrade* 649

**Walt Whitman** *Song of myself* nr 31 • *Den första maskrosen* 655

**Emily Dickinson** *I never saw a Moor* – • *If I should'nt be alive...* • *Two Butterflies went out at Noon* – • *Will there really be a "Morning"* •

*To fight aloud...* • *A soft Sea washed around the House...* 656

### Sekelskiftets litteratur – symbolism och dekadens (Europa utanför Norden)

BERÄTTARKONST

**Joris-Karl Huysmans** *ur Mot strömmen* 658

**Oscar Wilde** *ur Spöket på Canterville* 663

LYRIKEN I FRANKRIKE

**Stephane Mallarmé** *Den bestraffade clownen (1864 och 1887 års version)* 668

**Paul Verlaine** *Nu spelar höst* • *Visa* 670

**Arthur Rimbaud** *Den sovande i Dalen* • *Ondskan* • *ur Den berusade Båten* • *ur Till en poet på tal om blommor* 671

TYSKSPRÅKIG LYRIK

**Friedrich Nietzsche** *Skriva med foten* • *Ecce Homo* • *Till mistralen – en dansvisa* 675

**Isolde Kurz** *Den första natten* 677

**Stefan George** *Den som har flaman gått runt* 677

**Rainer Maria Rilke** *Ängeln* • *Duinoelegi nr åtta* • *Sonetterna till Orfeus (nr 1:26 och 2:1)* • *Kärleksvisa* 678

LYRIKEN I STORBRIANNIEN, ITALIEN OCH RYSSLAND

**Gerard M. Hopkins** *Spräcklig skönhet* 681

**William Butler Yeats** *Vandrarens sång* 682

**Konstantin Balmont** *Häggen* 682

**Gabriele d’Annunzio** *Herdarna* 683

### Tidig realism och romantisk realism i Norden (1830-talet till 1870-talet)

SVERIGE

**Carl Jonas Love Almqvist** *ur Det går an* • *Hvem är väl den...*\* 684

**Fredrika Bremer** *ur Familjen H\*\*\** 689

**Johan Ludvig Runeberg** *Högt bland Saari-järvis moar...*\* • *ur Fänrik Ståls sägner (Sven Duva)* 690

**Viktor Rydberg** *ur Den nya Grottesången* 695

**Carl Snoilsky** *Gammalt porslin* • *Nattviol* 700

DANMARK

**Emil Aarestrup** *Var det Synd?* • *Til en Veninde* 701

**H.C. Andersen** *Keiserens nye Kläder* 702

NORGE

**Johan S. Welhaven** *Lokkende toner* 705

**Ivar Aasen** *Gamle Norig* 706

Camilla Collett *ur Amtmandens Døtre* 707  
Henrik Ibsen *ur Peer Gynt* 710

## Naturalism och sekelskifte i Sverige

### SVENSK ÅTTIOTALSLITTERATUR

Victoria Benedictsson *I kupén* 712  
Ola Hansson *Tröskmaskinens hjulverk slungar...* 716  
Mathilda Malling *Pyrrhussegrar* 717  
August Strindberg *ur Giftas I: Naturhinder • ur Giftas II: Lurad • ur Fadren • ur Ett drömspel • Indiansommar • Solnedgång på havet • Åskregn* 723

### SVENSK NITTIOTALSLITTERATUR

Verner von Heidenstam *Moguls kungaring • I enslighet försvinna mina år • Sverige • Vokalernas vandring\* • ur Folkungaträdet: Folke Filbyter • Undret* 744  
Selma Lagerlöf *ur Gösta Berlings saga • ur Körkarlen* 750  
Gustaf Fröding *Vallarelåt\* • En syn • En värfästmö • Idealism och realism\* • En litten låt om värn\* • Ett grönt blad på marken • En flik av framtiden • Levnadsfärden • Badet* 765  
Erik Axel Karlfeldt *Sång efter skördeanden\* • Nattyxne • Sub luna* 771  
Hjalmar Söderberg *Vox Populi • ur Doktor Glas* 774

## Naturalism och sekelskifte i övriga Norden

### DANSK ÅTTIOTALSLITTERATUR

Jens Peter Jacobsen *ur Fru Marie Grubbe* 778

### DANSK NITTIOTALSLITTERATUR

Ludvig Holstein *Sjælland* 781  
Sophus Claussen *Ekbátana* 782

### NORSK ÅTTIOTALSLITTERATUR

Henrik Ibsen *ur Vildanden* 783

### NORSK NITTIOTALSLITTERATUR

Vilhelm Krag *Hvorfor hylter de sorte hunde • Fandango* 801  
Sigbjørn Obstfelder *Jeg ser • Al skabningen sukker* 803

### FINSK NITTIOTALSLITTERATUR

Eino Leino *Hon vandrade som över blomstervång • Ylermi* 805

## Litteraturen utanför Västerlandet

### TURKIET

Ahmet Haşim *Trappan* 807

### INDIEN

Rabindranath Tagore *Två dikter* 808  
Sarojini Naidu *Indiska vävare* 809

### KINA

Wen Yiduo *Drömmaren • Kanske* 809

### JAPAN

Masaoka Shiki *Fyra dikter* 811  
Yosano Akiko *Fyra dikter* 811

## 1900-talets tidiga litteratur ett axplock

### LYRIK FRÅN FÖRSTA VÄRLDSKRIGETS TID OCH TIDIG MODERNISM I EUROPA OCH USA

Guillaume Apollinaire *Krigets underverk* 813  
Ezra Pound *Ljung • ur Hugh Selwyn Mauberley* 814  
Jakob van Hoddis *Världsundergång* 815  
Georg Trakl *Grodek* 815  
Vladimir Majakovskij *Snobbens blus* 816  
Wilfred Owen *Hymn för dödsinvidungdom* 816

### SVENSKSPRÅKIG LITTERATUR

Hjalmar Bergman *ur Chefen fru Ingeborg* 817  
Birger Sjöberg *ur Konferensman* 825  
Harriet Löwenhjem *Är jag intill döden trött • Tag mig. – Håll mig. – Smek mig sakta.* 827  
Edith Södergran *Dagen svalnar • Landskap i solnedgång • Till fots fick jag gå genom solsystemen • Skaparegestalter* 828  
Karin Boye *Min hud är full av fjärilar • Jag vill möta... • Kunskap* 830

## Bildförteckning och bildkällor 832

En asterisk efter diktnamnet (\*) innebär att dikten har originalets gamla stavning för svenska dikter. Några få titlar står på originalspråk; det är bara titeln som står så, dikterna är förstås översatta.

## Till lärarna

### Vad man kan lära sig i följande antologi?

Mitt främsta syfte med den här antologin har varit att möjliggöra läsning av klassiker som trollbinder genom dramatik, konstnärlighet och fantasi; som fångslar genom att återge känslor och sinnelag såsom humor, sorg, kärlek, hat, mod, feghet, förundran och rädsla; som engagerar genom sina ämnen, teman och motiv; som blottar och berör djupa skikt i vår mänsklighet och därmed utgör en aldrig sinande källa till mänsklig lärdom – lärdom om det mänskliga i oss. Klassiker är formidabla på att ge den lärdomen eftersom det finns ett arketypiskt skimmer om dem som gör att de förmedlade känslorna och idéerna tränger djupt in i själ och kropp. Sedan kommer för mig det litteraturhistoriska sammanhanget på köpet; det fogar samman verken till en större berättelse och hjälper till att strukturera lärandet.

Vidare har det för mig som lärare alltid känts viktigt att variera mig, från år till år, från klass till klass. Annars riskerar kanon att stelna och en själv att ha tråkigt, i värsta fall bli tråkig. Därför har jag tagit med ett mycket stort urval texter. En författare kan inte bära upp en hel epok, utan många texter behövs för att ge en rättvisande bild av en epok, ett land, en kultur. En eller ett par texter från renässansens Europa, från Indien, Persien eller Japan säger inget väsentligt om epokens, landets eller kulturens litteratur; det behövs flera texter. Det har f.ö. varit ett viktigt mål att i möjlig mån ge tillgång till andra kulturers (än Västerlandet) litterära klassiker, deras kanon. De elever från Indien, Kina, Iran, Turkiet o.s.v. som jag har haft har varit mycket angelägna om sitt ursprungslands klassiker och historia, ja nästan lite lustigt chauvinistiska: Perserriket är det absolut mäktigaste i världshistorien, en västerlänning kan inte förstå hur speciella gamla kinesiska dikter är, skönheten i Hafiz dikter överskrider allt o.s.v. Sålunda – utöver det rent mänskliga ger klassikerna i den här antologin möjlighet att lära sig något om olika kulturer och epoker.

Slutligen kan man genom texterna lära sig mycket om språk: nya ord, berättandets konst, dramatisk uppbyggnad, språkhistoria, norska och danska.

### Bokens disposition

Den här antologin gör sig bäst tillsammans med litteraturhistorieboken *Litterära mästerverk genom tiderna*. Dispositionen här följer i stort sett samma disposition som den boken. Men antologin går givetvis att använda självständigt. Många av texterna är försedda med en kort presentation som sätter in verket/författaren/avsnittet i ett sammanhang, vilket gör det lättare att tillägna sig texten och att arbeta med den. Men för en djupare behållning och förståelse bör båda böckerna finnas tillgängliga för eleverna.

Vissa av presentationerna nämner sådant som tas upp i litteraturhistorieboken, men en del saker är nytt; det gäller särskilt författare och verk som inte redovisas i *Litterära mästerverk genom tiderna*. I vissa fall ger inledningarna tips på var man kan

läsa hela texten i fråga eller mer av författaren i de fall klassen önskar fördjupa sig. Det gäller speciellt för poesi och för dramer som står i gamla samlingsvolymerna etc. Tips om var man kan hitta en roman står därför inte, romannamnet är ju klart och boken således lätt att söka rätt på.

Ibland står det något om versmått i ingresserna, fast oftast sägs inget om det; läsaren känner för det mesta av diktverkets rytm automatiskt, några versmått beskrivs i *Litterära mästerverk genom tiderna* eller läraren kan informera om det.

Texter med omfångsrikt innehåll – epos, dramer etc – har många gånger inflikade sammanfattningar vid avbrott i texten; på så sätt kan eleverna tillägna sig ett helt drama eller ett kapitel ur ett epos eller en roman utan att behöva läsa hela verket.

Epoken är förstas inga fasta entiteter utan lappar i viss mån över varandra. Sålunda har Lorenzo de Medici hamnat i kapitel tre om litteraturen från 1500- och 1600-talet eftersom han tillhör renässansskedet – fastän han dör redan 1492. Kapitel sex om realismen, naturalismen, symbolismen och sekelskiftets litteratur sträcker sig ända till 1925 eftersom Rilke – som jag räknar som ganska typisk symbolist p.g.a. sin anspråksfulla och romantiska syn på poesin, helt annorlunda modernismen – skriver färdigt *Duinoelegierna* och *Sonetterna till Orfeus* först 1922. De flesta texterna i kapitel sju är från 1910-talet, men de skiljer sig rätt klart från författarna i kapitel sex och hör således mer till 1900-talets modernistiska litteratur.

### Om urvalet av texter

Följande antologi är som sagt väl fylld med litterära texter. Den ledande principen har under arbetet varit: hellre mer! Urvalet går från mesopotamiska texter fram till början av 1900-talet. Det senaste århundradet berörs således knappast. Mer om det nedan.

Urvalet består av litterära klassiker. Enbart skönlitterära texter är med, således inga saktexter, essäer, journalistiska texter, filosofiska texter o.d. även om sådana ibland har en konstnärlig form. Religiösa förkunselstexter av de missionerande religionerna har också fallit bort: koranen, nya testamentet, många buddhistiska texter. Andra religiösa texter finns dock med: myter, berättelser, hymner, uppenbarelser m.m. där gudar, naturvarelser, mytiska personer och gudomliga upplevelser figurerar – fast där den religiösa förkunseln inte är påträngande.

Jag har försökt åstadkomma en jämn blandning mellan versepik, dramatik, lyrik och prosatexter. Som sagt finns många texter från andra kulturer med. Ett undantag är litteratur från det forna Amerika och Afrika, som enbart presenteras genom ett fåtal texter. Det beror dels på svårigheten att få tag på material, främst p.g.a. brist på översättningar till svenska, dels på att det rör sig om utpräglat muntliga kulturer. En annan brist är frånvaron av latinamerikanska pionjärer kring år 1900, t.ex. Rubén Darío, vilka lyser med sin frånvaro. För dem som tycker att det är viktigt med författarens kön återfinns här nästan femtio kvinnliga författare fördelat på cirka hundra sidor; och till det tillkommer säkert en andel av texterna av anonyma författare.

Det är förstas inte meningen att man ska gå igenom allt i antologin grundligt med

en klass, även om det vore en beundransvärd prestation. Jag har försökt möjliggöra variation, ordentlig inblick i kulturer och epoker, att elever ska kunna arbeta i grupper (t.ex. med de många medeltida kinesiska och japanska poeterna, med Dante-avsnitt, med varsin Dickinsondikt etc), en förståelse för mångfald. En viktig idé har varit att inte bara utgå från det litteraturhistoriskt representativa och kanonmässigt vanligaste utan även – ibland hellre – ta med texter som jag tycker om eller som jag menar kan passa och inspirera elever.

Och så till det stympade 1900-talet. Här följer några anledningar till varför det blivit så, i grund och botten beroende på önskningar och krav från skolor och mig själv. 1) Det har funnits önskemål om en bok i stället för två eller tre antologidelar, vilket ger ett begränsat urval. 2) Kravet att ha med ett väl tilltaget urval klassiska texter från andra kulturer än den västerländska för att ge en rättvisande bild. 3) Ungefär samma sak gäller nordiska författare. 4) Även Västerlandets epoker måste få en rättvisande presentation; ett par renässansdikter ger knappast det. 5) Slutligen är 1900-talet svårhanterligt p.g.a. närheten i tid, brist på perspektiv, krympta gränser mellan världens delar etc, vilket ger det ett visst kaotiskt sken. Vad ska man välja? Man tenderar att drunkna i texter.

Ett fåtal 1900-talsförfattare från seklets början är ändå med (utöver de 1800-talsförfattare som så att säga sträcker sig in i 1900-talet). Det rör sig om ett litet axplock för att ge eleverna ett smakprov och för att åskådliggöra övergången från 1800-talets litteratur. Det senaste århundradets litteratur kräver dock kort och gott en egen antologi.

### Ordförklaringar, stavning, typografi och andra språkliga fenomen

De flesta äldre texterna av svenska författare har moderniserad stavning; i några fall är dock den gamla stavningen bevarad så att man kan öva lite språkhistoria; det medför inga oklarheter vad gäller förståelsen av texterna. Texter med originalets stavning är markerade med en asterisk i innehållsförteckningen.

Vad gäller de översatta texterna samsas allt ifrån ca 150 år gamla översättningar med dagsfärska. En del översättningar, både nya och gamla, har äldre språkbruk med för dagens ungdomar ovanliga ordval och framför allt gamla verbböjningar: vi skola (presens plural), de gingo (preteritum plural), han fölle (konjunktiv), gack (gå i imperativ) m.m. Några sådana ställen är moderniserade – det gäller vissa längre texter: drama och epos, som kräver flyt i läsningen – men somliga går av olika skäl inte att modernisera, p.g.a. exempelvis rim och rytm. Det gamla "I" (Ni) för att markera hövlighet och/eller högtidlighet är alltsomoftast kvar. Trots språkreformer använder faktiskt en del översättare på 1900-talet gamla språkformer, bl.a. för att fånga äldre klanger, för att rimma eller för rytmens skull. Texter av svenska författare har normalt sett kvar gamla böjningsformer; vid oklarheter förklaras orden.

Stavningar av utländska namn kan variera beroende på översättare (Zeus, Zeus, Hafiz, Hāfez, Hafez etc). Det gäller alltså även diakritiska tecken vid utländska namn; ibland används â, ibland ä (fast de har på t.ex. japanska och sanskrit samma

funktion (ett långt a), såvitt jag förstår. Oftast har jag följt översättaren, ibland har jag följt det som står på engelska wikipedia, som följer internationell norm. Norska och danska "æ" och "ø" används förstås här. För både svenska och utländska dikter kan dessutom formgivningen för en dikt variera trots samma versmått. Ska helrader på forngermansk fornyröislag, finsk runometer eller persisk ghazal läggas på en eller två rader? Det finns faktiskt inget svar, enbart mer eller mindre fasta normer. Översättare gör som de finner bäst, och ibland varierar de sig. För övrigt var (är?) äldre tiders dikt till för att höras på, inte läsas; och då spelar diktens utseende på papper mindre roll. Liknande fenomen finns i svenska dikter från 1600- och 1700-talet; det kryllar av olika indrag på var och varannan rad, något många typografer idag inte följer. Allt det här är sagt för att undvika missförstånd när något inte verkar vara helt konsekvent. Det är inte helt konsekvent.

Den här antologin ger elever stora möjligheter att lära sig många nya ord. Ordförklaringar ges för väldigt många ord. Min vanliga princip gäller: "hellre mer" för att vara på den säkra sidan. Ordförklaringar till ett svårt ord görs oftast enbart en gång för respektive text. Men det förklaras vanligtvis på nytt för varje ny text; vanligt förekommande ord som "säll" och "I" förklaras således åtskilliga gånger. För varje ordförklaring gäller att den förklarar det exakta ställets betydelse, inte ordets allmänna nutida betydelse. De flesta ordförklaringarna är placerade längst ned på sidan tillsammans med eventuella förklaringar av personer, gudar m.m. då det krävs. I vissa fall har ordförklaringar lagts i marginalen medan fotnoter står längst ned på sidan. I några enstaka fall är förklaringarna lagda före eller efter dikten ifråga. O.s.v. Allt för att underlätta läsningen och förståelsen! I urvalet av Stiernhielms dikt *Hercules* står mängder av ordförklaringar i marginalen strax bredvid diktraderna (fast i kursiv liten stil); vackert är det inte men nödvändigt ifall man ska använda texten med gymnasieelever. Trots att ordförklaringar och kommentarer har satts olika beroende på text, går det inte att ta miste på vad som gäller.

Några texter är försedda med fotnoter. Det är nödvändigt om eleverna ska kunna tillägna sig texter med många obekanta namn o.d. Fotnoter har visat sig vara det smidigaste sättet att snabbt återge informationen. Fotnoterna följer vanligtvis översättarens kommentarer till sin text.

Bildtext har undvikits i de fall bilden är uppenbar, t.ex. författarporträtt. Informativ text till bilder står under bildkällor längst bak. Överhoppade textavsnitt markeras med /---/. Dikterna i boken läses förstås en spalt i taget nedåt; det kan vara värt att påpeka för eleverna då trestrofiga dikter står i två spalter och strofordningen kan kännas osäker. Den gamla principen med stor bokstav för varje ny rad i dikter har här helt frångåtts för att underlätta läsningen.

### Angående texter på norska och danska

Alla texter på norska och danska fr.o.m. 1500-talet står på originalspråk. Här finns således goda möjligheter att lära känna våra grannspråk, vilket ju ingår i ämnesplanen för svenska. Även skriftspråket nynorsk är representerat – genom pionjären för

nynorsk, Ivar Aasen. För att underlätta läsningen finns väldigt många ordförklaringar till texterna; principen har återigen varit "hellre fler" för att vara på den säkra sidan vad gäller förståelse och tillgodogörande av texterna.

De flesta danska och norska texter står enligt gammal stavning (ett fåtal texter är lätt moderniserade). Således står t.ex. substantiv alltsomoftast med inledande stor bokstav. En betydande ändring har gjorts i den här antologin för att underlätta tillägnet av texterna: alla "aa" har ändrats till "å" – en språkreform som har genomförts i Norge och Danmark på 1900-talet – således även gamla texter (förutom i namn, vissa dikttitlar och Dorothe Engelbretsdatters dikt *Afften Suck* för att visa hur det såg ut). Enstaka andra ändringar har gjorts för att undvika missförstånd.

Före 1900-talet följde norska i stort sett danska skrivregler. Ord med "p", "k" och "t" skrevs således ofta med "b", "g" och "d" som i danska – t.ex. "Pige" (pike = flicka), "tabe" (tape = tappa), "liden" (liten) – även om de uttalades med den hårda konsonanten. Vid oklara fall står sådana ord i ordförklaringarna, men om sammanhanget gör betydelsen klar förklaras de inte.

Det är viktigt att meddela eleverna typiska skillnader mellan svenska och norska/danska för att underlätta läsningen: "-e" i slutet av ord (t.ex. "danse"); prefixet "-u" som negation (t.ex. "ubehagelig"); relativpronomina "der" (som) och "hvis" (vars); infinitivmärket "å" (att) i moderniserad norska; "I" (som i äldre svenska) och senare "De" för "Ni" för att markera hövlighet och/eller högtidlighet; "ljus", "djur" etc blir på norska och danska "lys", "dyr". Ordförklaringar ges vid sådana fall enbart vid oklarheter.

Rätt många elever tycker att norsk och dansk text känns som ett stort hinder. Jag vill här poängtera lärarens betydelse för att komma bort från den känslan. Dels är det en onödig känsla eftersom det inte är särskilt svårt, dels finns det i den här antologin så många fantastiska danska och norska texter att det vore skamligt att undvika dem p.g.a. lite oro vid första ögonkastet. Ett mycket viktigt knep för att underlätta förståelsen är att läsa all norsk och dansk text högt med svenskt uttal eller som om det vore svenska ord. Då blir de flesta ordens betydelse självklar – åtminstone med en gnutta språklig fantasi eller känsla – även om de ser "konstiga" ut i stavningen: t.ex. "hver eftermiddag" = var eftermiddag, hvorledes = huruledes, på forhånd = på förhand, gjerne = gärna, selv = själv, beregne = beräkna, noe = något o.s.v. Oftast förstår man orden mer eller mindre automatiskt utifrån satsbyggnaden.

### Om översättare

Översättarnamn står direkt efter verket eller ett knippe verk (t.ex. några dikter eller några författare). Jag vill passa på att hylla och tacka alla översättarna i den här antologin, både hädangångna och levande. Utan deras idoga arbete och språkliga briljans skulle världen vara mycket fattigare och en sådan här bok inte finnas. Många upphovsrättsinnehavare har dessutom generöst tillåtit användande av deras översättningar för den här boken.

## Till eleverna

*Muserna ger oss människor ett gott och bestående rykte;  
dödas guld däremot, det förskingrar de levande hastigt.*

*(Theokritos, 200-talet f.Kr. Övers. Ingvar Björkeson,  
muser är konstgudinnor som inspirerar t.ex. författare)*

Kunde man inte lika gärna läsa eller titta på nyheter, läsa bästsäljare och deckare samt se på underhållningsprogram och sport... lika gärna som att läsa Homeros, Euripides, Sapfo, Ovidius, Mahabharata, Dante, Birgitta, Hafiz, Shikishi, Shakespeare, Swift, Lenngren, Goethe, Stagnelius, Kalevala, Tolstoj, Rilke, Strindberg, Ibsen, Tagore, Södergran och andra namn i den här boken? Nyheter, deckare och sport innehåller ju fullt med känslor och dramatik.

Nej, det tycker jag inte! "Massproducerad" underhållning (även poesi) har alltid funnits och snabbt glömts bort. Alltmedan klassikerna har överlevt och inspirerat mer än annan litteratur. I det långa loppet fångar de känslor djupare och har högre konstnärlig form. Klassikerna äger ett särskilt skimmer som ger dem sin speciella kraft. Som Theokritos säger här ovan: arv i form av pengar är snart slut medan arvet från konst och litteratur består – det varar i tusentals år. Och vi tittar ju ändå på nyheter och sport utöver att läsa klassiker...

I vilket fall som helst: välgjorda berättelser och bra poesi trollbinder genom dramatik, konstnärlighet och fantasi. Och de fånglar läsaren genom att återge känslor, sinnelag och mänskliga erfarenheter såsom humor, sorg, mognadsprocess, kärlek, hat, mod, längtan, förundran, rädsla m.m. Klassiker blottar och berör djupa skikt i vår mänsklighet och utgör därmed en aldrig sinande källa till mänsklig lärdom – de ger lärdom om det mänskliga i oss. Dessutom får man vid läsningen av klassikerna syn på olika sätt att berätta, bygga upp dramatik, fånga skeenden i ett fåtal ord m.m. Slutligen förmedlar de något helt fantastiskt, något vi alla häpnar över – skönhet.

I den här antologin kan du läsa om de mest ohyggliga händelserna i dramat *Backanternerna*, ursinnigt våld i *Iliaden*, fröken Aldrignöjd i *Madame Bovary*, herr Aldrignöjd i *Faust*, tokroliga infall i *Don Quijote*, engagerande uppmaningar i dikten *Fruentimrets plikt att uppöva deras vett*, glödande kärlek hos skaldinnan Louise Labé, ångestfull kärlek i *Fedra*, uppvaknande kärlek i *Daphne och Chloë*, hisnande syner i *Völvans spådom*, maktens lockelse och fördärv i *Macbeth*, besvikelse i *Aeneiden*, fantastiska visioner i *Den gudomliga komedin*, lust och lustigheter hos Margareta av Navarra, sagolika äventyr i den kinesiska *Färden till västern*, fruktansvärda kval i dikten *Den sjunde Thermidor*, gudslängtan hos poeterna Mechthild och Rumi, obotlig sorg i

dikten *Sonnatorek* o.s.v. o.s.v. – och allt är kärlek, kärlek, kärlek, sammanfattar Clemens Brentano det hela i dikten *Schwalbenwitz...*

Här finns massor av texter från jordens alla hörn. Och så några från vår närhet, från Norge och Danmark. De texterna står på originalets språk; norska och danska ingår nämligen i ämnesplanen för svenska. Svenska, norska och danska är väldigt lika, och historiskt sett har länderna alltid haft nära förbindelser, så vi måste kunna kommunicera relativt obehindrat med varandra. Norska och danska kan synas lite kämpigt för en ovan läsare men är mycket enklare än vad första ögonkastet visar. Ett tips är att läsa texten högt med svenskt uttal eller som om det vore svenska ord. Då blir de flesta ordens betydelse självklar – åtminstone med en gnutta språklig fantasi eller känsla – även om de ser "konstiga" ut i stavningen: t.ex. hver eftermiddag = var eftermiddag, kjære Hjalmar = käre Hjalmar, hvorledes = huruledes, på förhand = på förhand, gjerne = gärna, selv = själv, beregne = beräkna, noe = något o.s.v. (exemplen är från Henrik Ibsens drama *Vildanden*). Oftast förstår man ordet mer eller mindre automatiskt utifrån meningsbyggnaden. Och för mer svårförståeliga ord finns ordförklaringar.

Gamla svenska texter från 1600- och 1700-talet kan också kännas lite tunga att läsa. Gamla texter på andra språk är översatta till modern svenska, men det vore löjligt att göra med gamla svenska. De flesta gamla svenska texterna i den här boken har moderniserad stavning. Men några har kvar den gamla stavningen för att visa den tidens språkbruk. Dessutom har gamla texter äldre grammatiska böjningar, t.ex. "vi gingo" (preteritum i plural) och "jag ginge dit om jag finge" (gick och fick i konjunktiv vid om-satser). För sådant bör man inte låta sig avskräckas. För gamla svenska texter gäller samma sak som texterna på grannspråken: läs texten högt som om det vore modern svenska. Då faller det mesta på plats.

Övriga texter i boken är förstas översatta. Jag vill här till sist framföra min vördnad för alla våra fantastiska översättare till vårt språk vid polcirkelns rand. Utan dem vore inte bara den här boken omöjlig, utan dem skulle kulturella kontakter mellan människor, länder, kulturer och epoker vara mycket knappa – och personers inre berikning vara mycket ringa.

*Michael Jay*